

doi: 10.3935/rsp.v16i3.903

NORDIC CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS AND THE FUTURE OF WELFARE SERVICES: A MODEL FOR EUROPE?

Aila – Leena Matthies (ur.)

Norden, 2006., 405 str.

Nordijski (socijaldemokratski) socijalni režim često se smatra naprednim i uspješnim u ostvarivanju socijalne dobrobiti zbog karakteristika kao što su obuhvatne i funkcionalne socijalne usluge na umjernoj razini troškova, rodna i socijalna jednakost te relativno uspješna borba protiv krajnjih rizika. Isto tako, skandinavski tip civilnog društva često se uzima za primjer široke građanske participacije i prakticiranja civilnosti. Tradicionalno, civilno društvo u skandinavskim zemljama imalo je funkciju zagovaranja, zastupanja interesa i građanske participacije te je time doprinijelo modernizaciji i unapređenju socijalnih usluga. Očekivanja od organizacija civilnog društva (u knjizi se koriste i termini treći sektor i neprofitni sektor) unazad 20-ak godina mijenjaju se. Naime, od njih se očekuje (odnosno već bilježi) veći značaj u proizvodnji socijalnih usluga, ranije zadaći javnog sektora. Upravo te promjene, njihove implikacije i perspektive sektora, okosnica su ove knjige. Struktura knjige može se podijeliti u tri cjeline: prvi dio prikaz je istraživanja temeljem kojeg je knjiga i nastala, drugi dio donosi studije pojedinih zemalja, dok treći stavlja dobivene spoznaje u širi europski kontekst.

U prva tri poglavlja urednica knjige opisuje pozadinu istraživačkog projekta, ciljeve i istraživačka pitanja te daje prikaz postojećih istraživanja u nordijskim zemljama.

Četvrto poglavlje daje pregled određenih aspekata civilnog društva u navedenim zemljama, tematizirajući volontiranje, područja aktivnosti sektora, rod i socijalne usluge te veze neprofitnog sektora s javnim i gospodarskim. Budući da su studije zemalja pojedinačno detaljnije predstavljene kasnije u knjizi, ovdje prikazujemo samo neke zanimljivosti. Udio volontera u svim zemljama je visok, ali socijalna skrb nije dominantno područje njihove aktivnosti. Razlike prema spolu pokazuju da su muškarci prisutniji u vijećima i odborima, a žene u direktnoj skrbi i savjetovanju. Razlike postoje i u motivaciji: ženama su učenje i poštovanje važniji nego muškarcima, mladima su najvažniji motivi učenje i karijera a starijima pomaganje.

U petom poglavlju navode se neki trendovi i izazovi vezani uz socijalne usluge, kao što je njihova sve veća marketizacija, rast značaja socijalnih organizacija u politikama prema marginalnim skupinama i manjinama, trend pomaka od davanja dotacija organizacijama prema socijalnom ugovaranju te funkcionalni pomak od zagovaranja prema pružanju usluga. Značajna je i uloga EU-a koja putem različitih programa zahtijeva veće uključivanje organizacija koje se bave isključenim skupinama u socijalne politike i projekte.

Središnji dio knjige predstavlja rezultate istraživanja u pet nordijskih zemalja. U **Danskoj** tradicionalno dominiraju udruge, koje se smatraju »školama demokracije«. Riječ je o zemlji gdje više od trećine odraslog stanovništva volontira, i to najviše u aktivnostima sporta, kulture i dokolice. Slijedi područje stanovanja, dok je volontiranje u području zdravstva i socijalne skrbi relativno rijetko. Članstvo u organizacijama veže se uz vrijednosti solidarnosti i civilnosti, iako noviji trendovi sugeriraju i veliku ulogu osobnih motiva.

Rad o volontiranju i grupama za samopomoć u **Finskoj**, autorice M. Nylund,

prikazuje kako je volontiranje, unatoč razvijenom javnom sektoru, i na višoj razini nego što je to prosjek u Europi, dok je altruizam među najvažnijim motivima za volontiranje, od većeg značaja nego u drugim nordijskim zemljama. Treći sektor nešto je manji nego u ostalim zemljama regije, iako zasigurno pripada toj grupi. On je slabo povezan s državom, a djelovanje organizacija samo nadopunjuje javne usluge. Također se navode slabe veze s gospodarskim sektorom, iako se taj trend mijenja od početka 2000.

Na samom početku teksta o **Islandu**, autorica S. Hrafnadóttir navodi nedostatak istraživanja o toj zemlji, unatoč dugoj tradiciji volontiranja i organiziranja. Iako se Island ubraja u skandinavski socijalni model, javni sektor je manji što se objašnjava političkom dominacijom desnice te kulturnim faktorima, kao što su vrijednosti obiteljske solidarnosti i stavljanja »socijalnog« u privatnu sferu. Za razliku od Finske, na Islandu postoji uska suradnja (prvenstveno u subvencioniranju i ugovaranju usluga) javnog i neprofitnog sektora. Značaj sektora u proizvodnji socijalnih usluga posebno je vidljiv u institucionalnoj skrbi za starije. Slično kao i u drugim nordijskim zemljama, volontiranje je na visokoj razini, i to ponovno najviše u aktivnostima sporta i rekreacije.

Analizirajući sektor u **Norveškoj**, autori S. Seim, M. K. Markussen i B. C. Rappana Olsen ističu velik značaj volonterskih organizacija za razvoj socijalnih usluga, iako to često nije bilo prepoznato. U radu autori tematiziraju strukturalne promjene unutar sektora, rodne razlike i temu sudjelovanja korisnika. Bilježi se trend profesionalizma u organizacijama, ali i zaokret od usmjerenosti cjelokupnom društvu prema organizacijama koje rade za dobrobit svojih članova.

Uloga civilnog društva u pružanju socijalnih usluga u **Švedskoj**, prema radu au-

tora L. Svedberga i J. Vamstada, suprotno čestim pretpostavkama, značajna je i odvija se paralelno s jakim i obuhvatnim javnim sektorom. Često su područja djelovanja civilnog društva ona koja nisu u fokusu socijalne države, kao što su sport i dokolica, kultura ili stanovanje. Socijalne aktivnosti ili socijalni rad koji obavljaju takve organizacije najčešće nije profesionalan, već se temelji na uzajamnoj pomoći i vezan je uz tradiciju narodnih pokreta. Autori naglašavaju i važnost neformalne socijalne skrbi, koja je široko rasprostranjena te i dalje u porastu.

U sedmom poglavlju obrađuje se tema europske perspektive i izazova za socijalne usluge. U prvom tekstu, Adalbert Evers opisuje različite (teorijske) perspektive uključivanja korisnika u socijalne usluge, s obzirom na razloge, specifične oblike i alate za uključivanje korisnika, a naziva ih: *welfareism*, profesionalizam, konzumerizam, menadžerijalizam i participativizam. Autor zaključuje kako u realnom životu navedene perspektive donekle isprepliću i pojavljuju u »mješovitim« oblicima.

U drugom tekstu Annette Zimmer preispituje postoje li trendovi konvergenције karakteristika neprofitnog sektora u nordijskim i istočnoeuropskim zemljama. Autorica nalazi sličnosti u njihovim tradicijama budući da ni u nordijskim, ni u istočnoeuropskim zemljama neprofitni sektor, ali ni tržište, nisu imali značajnu ulogu u pružanju socijalnih usluga. Također, udio radne snage neprofitnog sektora u ukupnoj zaposlenosti znatno je manji nego u zapadnoeuropskim zemljama. Unatoč ovim i drugim sličnostima, ne može se zaključiti o konvergenciji dvaju modela, zbog fundamentalno različitog povijesnog razvoja sektora te njegovog pozicioniranja u društvu. Dok je treći sektor u nordijskim zemljama igrao ključnu ulogu u razvoju, kako nordijskog socijalnog režima, tako i skandinavskog tipa konsenzualne demokracije, u

istočnoj Europi civilnom je društvu često uskraćivan legitimitet, a odnos s vlastima opisuje se kao suparnički.

Treći tekst, autorice Silvie Ferreire, uspoređuje južnoeuropski i nordijski socijalni režim i treći sektor. Autorica navodi specifične socio-povijesne okolnosti koje su oblikovale južnoeuropski socijalni model, pri čemu valja izdvojiti značajnu ulogu crkve, te činjenicu da je socijalna infrastruktura uglavnom bila izgrađena prije demokratizacije, što je isključivalo sudjelovanje civilnog društva, posebice sindikata. Značaj neprofitnog sektora u socijalnim uslugama vrlo je velik. Međutim, razina javnog financiranja je niska, dok važniji financijski izvor čine članarine što indicira komercijalizaciju sektora. Autorica upozorava i na neke negativne učinke, kao što je mogući klijentelizam u socijalnim uslugama, a kao bitnu razlikovnu točku navodi neuspjeh sektora u unapređenju socijalnih prava kao univerzalnih za razliku od organizacija u nordijskim zemljama.

U četvrtom tekstu Eva J. Grassman opisuje ulogu trećeg sektora u nordijskim zemljama u skrbi za starije. Treba naglasiti da je ovdje treći sektor tradicionalno imao određenu ulogu, usprkos dominaciji javnog sektora. Organizirana skrb za stare javlja se prvenstveno kroz volonterski, a ne profesionalni rad. Njezin razvoj povezan je sa skandinavskom tradicijom narodnih masovnih pokreta, pri čemu je naglasak na zajedničkom interesu i samopomoći, za razliku od koncepta socijalnih usluga i odnosa klijent – stručnjak.

U petom tekstu Karl Birkhölzer raspravlja o perspektivama trećeg sektora, prvenstveno socijalne ekonomije u Njemačkoj. Razvoj socijalnog poduzetništva povezan je s jačanjem socijalnih pokreta, kojima se reagiralo na nepodmirene socijalne potrebe. Ekonomski aspekti socijalnog poduzetništva vrlo su značajni:

riječ je o sektoru ekonomije koji bilježi iznadprosječnu stopu rasta, i po broju organizacija i u zaposlenju. Često su takve organizacije među najvažnijim akterima lokalnog ekonomskog razvoja, a uključujući ekonomski i socijalno isključene skupine (stopa zaposlenosti žena i starijih znatno je viša od prosjeka), važan su faktor u jačanju socijalne kohezije.

Adalbert Evers u posljednjem poglavlju tematizira koliko su koncepti Europskog socijalnog modela i socijalnih režima relevantni u razmatranju perspektiva trećeg sektora. Često se upravo skandinavski režim zbog svojih karakteristika doživljava najbližim Europskom socijalnom modelu (ili onomu što bi on trebao biti), no autor taj koncept vidi prvenstveno kao rezultat povijesnih razvoja, a ne kao projekt za budućnost. Također, postojanje višestrukih i različitih utjecaja na države danas, posebice međunarodnih, umanjuje interpretativni potencijal teorije o prijašnjem putu kad su u pitanju promjene i budućnost socijalnih država.

Iako naslov sugerira studije nordijskih zemalja, knjiga sadržajno nudi mnogo više; u njoj se vješto povezuju različite teorijske perspektive, koncepti i tipologije, ali i kompariraju različite europske obitelji zemalja međusobno. No knjiga ne pruža jednoznačan odgovor na pitanje iz naslova. Suvremeni socio-ekonomski trendovi, uključujući promjene u organizaciji i karakteru socijalnih usluga (često spominjan *New public management*), zajednički su većini europskih zemalja te istovremeno predstavljaju izazov održivosti specifičnih socijalnih režima i njihovih komparativnih jakosti. To čini sliku mnogo kompleksnijom, a uspješnost potrage za »idealnim« modelom upitnom.

Jelena Matančević